

recenzije – *recensiones*

Alojzije HOBLAJ, *Teološko-katehetska ishodišta vjerskoga odgoja u ranom djetinjstvu*, Glas Koncila, Zagreb, 2006.

U nizu znanstvenih i stručnih rasprava u zemlji i inozemstvu te izdanja, tiskanih u više znanstvenih časopisa i knjiga, pojavljuje se i nova knjiga autora dr. sc. Alojzija Hoblaja, *Teološko-katehetska ishodišta vjerskoga odgoja u ranom djetinjstvu*, u izdanju Glasa Koncila (2006.). Autor je profesor i pročelnik na katedri religiozne pedagogije i katehetike Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te odnedavna i predstojnik Katehetskog instituta KBF-a.

Nema sumnje da i ova knjiga izaziva iznimnu pozornost jer je autor već dvadesetak godina ne samo priznati stručnjak za tematiku i problematiku vjerskoga odgoja djece predškolske dobi – bilo u obiteljskim uvjetima bilo u javnim predškolskim ustanovama – već i najzaslužniji što se na svim razinama, društvenim i crkvenim, 'svijetu djeteta', posebice njegovu religioznom odgoju, počela pridavati dužna pažnja. Važno je napomenuti da autor nije samo teoretičar već je na niz znanstvenih i stručnih skupova vodio pedagoške radionice za odgajateljice u vjeri, štoviše susretao se s najmanjima i u radu s njima ostvarivao određene modele koje i u ovoj knjizi tematizira.

Knjiga ima dvanaest poglavlja sa 157 stranica. Držim važnim donijeti naslove

pojedinih poglavlja koji dovoljno ukazuju na aktualnost tematike odnosno tekstualno objektiviziraju dugogodišnje slutnje, predodžbe, uvjerenja i želje koje već petnaestak godina nadahnjuju i usmjeravaju usustavljenje vjerskoga odgoja malenih:

1. Odgojiteljev pogled usmjeren prema djetetu,
2. Vjerski odgoj pridonosi cjelovitom razvoju djetetove osobnosti,
3. Postojati zajedno s djecom i *učiti biti za druge*,
4. Rano djetinjstvo u krugovima svijeta koji se šire (U krugu pedagoške godine od rujna do rujna),
5. Od kaosa do kozmosa (Stvaralački pristup religioznom odgoju u ranom djetinjstvu),
6. Zajedno otkrivajmo i upoznajmo svijet,
7. Suodgovornost vjernika kršćana u očuvanju stvorene svijeta,
8. Zemlja – zajednička zadaća,
9. O životu učiti od stabla (Metodom znakova i simbola razvijati ljudske i kršćanske vrijednosti),
10. Putovi koji vode u život (Biblijska priča o Ezavu i Jakovu [Post 24–33]),
11. Tri odgovora na tri odabrana pitanja,
12. Kronika uvođenja vjerskoga odgoja za djecu predškolske dobi u izvanobiteljskim uvjetima u Hrvatskoj od početka demokratskih promjena 1991. (Građa za »bilancu«).

Knjiga donosi i tri Priloga koji se odnose na službeni procjenu »Programa katoličkog vjerskog odgoja djece predškolske dobi«, na upute o postupku uvođenja i provedbe istoga programa kao i na redovitu koordinaciju i savjetodavnu službu za kvalitetno ostvarivanje vjerskoga odgoja.

Za osnovan uvid u ovo značajno djelo iznosim neke temeljne postavke i procjene.

1. U prvome redu valja svratiti pozornost na sam naslov knjige, koji integrira dvije humanističke grane, teološku i pedagošku. Riječ je o teološko-katehetskim ishodištima koja dobrim dijelom zanemaruju, što više i isključuju, oni koji ne vode računa o religioznosti kao konstitutivnoj dimenziji ljudskoga bića. S druge strane, kršćanski odgajatelji često ne uspijevaju integrirati pedagoški i teološki pristup u pomaganju djece u njihovu odrastanju, što pridonosi štetnoj podvojenosti. U tom smislu velik je doprinos autora što fokusira problem u prvome redu u odraslome koji nije kadar u sebi 'otkriti dijete i omogućiti mu živjeti' odnosno uočavati silna bogatstva i zalihosti koje je dijete posjeduje. Odrastao, u prvome redu roditelj i odgajatelj, treba proći proces osvješćivanja odnosno što ispravnijega shvaćanja 'svijeta' djece, pri čemu se znanstvene spoznaje iz razvojne psihologije i pedagogije prožimaju biblijskim i religiozno-pedagoškim uporištima. Od presudnoga je značenja da se već u prvim godinama života ne dogodi fatalni 'rascjep' između 'svijeta vjere' i 'svijeta života'. Naprotiv, vjerski se odgoj i život događa unutar svagdanjega života. U tom smislu, da bi odgajatelj mogao provoditi tzv. pedagogiju sputništva i sugovornništva, odnosno praćenja i stimuliranja razvoja i rasta djeteta, pozvan je rasti u sve autentičnijoj percepciji 'slike Boga i čovjeka', u prvome redu Boga koji je ljubav što je temelj za ispravan rast 'sjemena' svih bogatstva i potencijala skrivenih u djetetu.

2. Svima, osobito onima koji, čak i u crkvenim krugovima, oklijevaju uvidjeti nužnost organiziranog vjerskog odgoja u ranom djetinjstvu, autor pokazuje da je dijete kroz stvaralačko propovijedanje odnosno izražajno čitanje biblijskih i drugih književno-umjetničkih tekstova, primjere-

nih predškolskoj dobi, uz metodu igre i dr., u stanju doživjeti i prihvatiti temeljne poruke evanđelja. Pritom je bitno da ono doživi kako je željeno, voljeno i da Netko, dobri Bog u suradnji sa svima koji ga vole (roditelji, odgajatelji i drugi), ima s njime poseban i veliki plan. Upravo na tragu radosne vijesti o Božjoj brizi i ljubavi prema svakome čovjeku, odnosno Isusove pedagogije prihvaćanja drugoga, napose malenoga, kao osobe koju Bog ljubi i traži, koja koristi razne izvore međuljudske komunikacije (riječ, šutnja, metafora, slika, primjer i dr.) događa se temeljna pretpostavka za razvoj djeteta, to jest da raste u povjerenju u samoga sebe, u odgovornom ponašanju prema drugima, u čuđenju i divljenju prema Bogu Stvoritelju i svijetu u kojemu živi. U svijetu često obilježenom egoizmom i isključivanjem od temeljne je važnosti da roditelji i odgajatelji u djetetu razvijaju 'sjemenke' povjerenja, zahvalnosti, darivanja, suosjećanja i suradnje s bližnjima, dakako i onima s različitim navikama i ponašanjima. U tom kontekstu posebnu vrijednost ove knjige valja vidjeti u jasnim postavkama što se tiče legitimnosti, svrsishodnosti i mogućnosti vjerskoga odgoja već u ranom djetinjstvu kao i na narav toga odgoja. Šteta je što neki i u crkvenim krugovima, osobito oni koji su 'zaboravili svoje djetinjstvo' i njegov presudni odraz na cijeli čovjekov život, ne vrednuju dovoljno činjenicu religiozne osjetljivosti malenih, odnosno činjenicu da svako biće od malena ima potrebu za pomoći u religioznom otvaranju i sazrijevanju.

3. Od posebnoga je značenja autorovo inzistiranje na suradnji svih odgojnih čimbenika u cjelovitom rastu djeteta. U situaciji 'delegiranja', posebice roditelja koji misle da će drugi, posebno vrtić a onda i župna zajednica, učiniti sve što treba, pa i ono što dijete treba dobiti u obitelji, u središte pažnje i nastojanja valja staviti upravo potrebu sti-

muliranja odgojnoga saveza više čimbenika: djeteta, obitelji, odgojne zajednice odnosno vrtića te crkvene ili župne zajednice. I u ovoj knjizi autor daje značajan doprinos tome projektu suradništva u nekim temeljnim postavkama kako se ne bi dogodilo da jedan čimbenik ruši što drugi gradi. U suzvučju te suradnje počela su se događati svojevrсна 'čudesa', što može potvrditi ne mali broj odgajateljica. Postupno se počinje shvaćati da je ta suradnja prilika da odrasli porastu u svijesti da su »slični vrtlaru, jer njeguju, brinu se i štite djecu kako bi se njihov kreativni um razvijao i sačuvala nježna duša koja je od početka 'religiozno sposobna' i usmjerenja prema Bogu Stvoritelju« (Uvod). U isto vrijeme, smišljeno bavljenje tim pitanjima pomaže i odraslima, konkretno roditeljima, da u sebi 'otkriju dijete' odnosno da 'prorade' zapretene vrijednosti, i da omogućće da to 'zakočeno' djetinjstvo bude nadahnuće za odrasli život. Ne govori se bez razloga u nekim krajevima naše domovine (u Lici): 'Uči sveta (savjeta) i od maloga djeteta', jer je djetinjstvo 'uvijek otvorena knjiga', koju treba znati 'čitati' i iz nje učiti. Izgleda da svima u tom pravcu predstoji velik zadatak, ne samo roditeljima već i svećenicima i njihovim suradnicima, jer su pozvani otvarati prostore za susretanje roditelja i njihove malene djece u okviru župne zajednice. Štoviše, neki smatraju da je potrebna svojevrсна 'škola za roditelje' gdje će se uz ostalo upoznavati s razvojnim fazama djeteta u svjetlu kršćanske poruke spasenja. Taj zadatak je tim potrebniji u situaciji u kojoj se šire određene koncepcije, alternativne kršćanskom-vjerskom odgoju, poput Waldorfske pedagogije, čije postavke uvelike odudaraju od kršćanskoga vjerovanja i liturgije; autor ove knjige je prvi stručnjak kateheta koji je na taj problem počeo ukazivati.

4. Nadati se da će mnogima biti zanimljivo i korisno i dvanaesto poglavlje ove knjige koje obrađuje kronologiju najvaž-

nijih dokumentiranih događanja što se tiče uvođenja vjerskog odgoja predškolske djece u izvanobiteljske ustanove. Kao onaj koji je s autorom sudjelovao u tome procesu mogu potvrditi koliko je energije, entuzijazma i znanstvene akribije na pedagoško-katehetskom polju autor unio u usustavljenje vjerskoga odgoja djece predškolske dobi. Štoviše, može se ustvrditi da je teško zamisliti da bismo imali ovako razrađeni koncept bez njegova doprinosa i upornosti, i to u situaciji pomanjkanja pravoga razumijevanja pa i izričitog osporavanja sa strane dijela onih koji su imali u rukama moć odlučivanja o koncepciji predškolskog odgoja. Autor je sve snage uložio u stvaranje novoga i objektivnog ozračja glede cjelovitog odgoja djece, počevši od nastupa na stručnim skupovima i edukaciji odgajateljica u vrtićima, a zatim i po pokretanju stručnih skupova na razini Hrvatske biskupske konferencije, koja je prihvatila *Prijedlog programa vjerskog odgoja djece predškolske dobi u izvanobiteljskim uvjetima* (1992.), što ga je on izradio, a koji je verificiralo i Ministarstvo prosvjete i športa. Autorova suradnja je bila iznimno važna i u raspravama za utemeljenje vjerskoga odgoja u međunarodnim ugovorima između Svete Stolice i Republike Hrvatske kao i ugovorima Vlade Republike Hrvatske i HBK koji se odnose na područje odgoja i kulture, posebno katoličkog vjeronauka u javnim školama i vjerskog odgoja u javnim predškolskim ustanovama, a isto tako i u Zakonu Republike Hrvatske o predškolskom odgoju i obrazovanju, kasnije i u izradbi novog doradenog Programa vjerskoga odgoja u predškolskim ustanovama. Držim potrebnim istaknuti da bi ova knjiga mogla dati značajan doprinos za novu i kvalitetniju inovaciju Programa vjerskoga odgoja u javnim predškolskim ustanovama. U cjelokupnom tom procesu valja istaknuti nemjerljiv doprinos autora za tzv. hrvatski specifikum kada je riječ o implementaciji vjer-

skoga odgoja u javnim predškolskim ustanovama, posebice da on ne bude nešto izdvojeno odnosno pridodano i povremeno. U tom smislu predvodio je izradu koncepta teološko-katehetskog doškoloavanja pri crkvenim učilištima u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Đakovu onih odgajateljica u vrtićima koje za to imaju kršćanske preduvjete, kako bi mogle predvoditi i posebni program prožet Programom vjerskoga odgoja što ga je ponudila Katolička crkva. Time je započeo proces, istina ne bez teškoća, prave inkulturacije kršćanske koncepcije odgoja unutar redovitog odgoja u javnim predškolskim ustanovama. Za rješavanje ovoga i svih ostalih pitanja koja se odnose na provođenje vjerskoga odgoja u javnim predškolskim ustanovama autor inzistira na poštivanju kompetencija odnosno komplementarnosti crkvene i prosvjetne vlasti kako bi sve što se čini bilo, kako kaže autor, »u službi jedinstvenoga dobra – dobra djeteta« (Prilog 3).

Zaključno se može reći da će ova teološko-katehetska promišljanja o ishodištima svratiti dužnu veću pozornost na djecu koja su nam povjerena kako bismo mogli bolje odgovoriti osjećajima i očekivanjima djece da im spremno pomognemo u ranom djetinjstvu, često ranjavanom tvrdoćom srca odraslih. Držim da se priželjkivanja i očekivanja autora ovom knjigom mogu ostvariti, dakako uz uvjet da odrasli budu spremni nadvladati određene krive ili nepotpune percepcije djece, za što autor pruža dovoljno argumenata i modela za konkretne odgojne modele. U tom smislu knjiga se predstavlja kao nezaobilazno pomagalo roditeljima, odgojiteljima i stručnim suradnicima kao i sveučilišnim nastavnicima i studentima. Nema sumnje da bi za knjigom trebali posegnuti i pastoralni djelatnici koji po službi trebaju sudjelovati u koordinaciji vjerskog odgoja malenih.

Milan Šimunović

Đuro ZALAR, *Caritas – put Crkve. Kršćansko služenje svijetu*, Biblioteka Teološke rasprave i komentari, sv. 6, Glas Koncila, Zagreb, 2006., 107 str.

Kao što autor u uvodnom dijelu eksplicite ističe, naslov teksta (*Caritas – put Crkve. Kršćansko služenje svijetu*) »uvjetovan« je dvojakim osobnim iskustvom. Naime, autor se još kao poslijediplomski student u inozemstvu intenzivno družio s voditeljima *Caritasa* Crkve u Njemačkoj; pri tom ne treba zaboraviti da spomenuti *Caritas* u percepciji svjetske javnosti slovi kao najorganiziraniji od svih *Caritasa* u svijetu. Po povratku sa studija u domovinu, autor je na početku demokratskih promjena u Hrvatskoj sudjelovao u postupcima *ustrojavanja* Hrvatskoga *Caritasa*, postavši tako njegovim prvim direktorom. I konačno, poslije spomenutoga bogatog iskustva, postao je nastavnikom dogmatske teologije na Katehetskom institutu Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Poučavanje u sustavnoj teologiji studenata, budućih odgojitelja u vjeri odnosno diplomiranih kateheta, autora je iz semestra u semestar obvezivalo da teološko sustavno promišljanje obogaćuje promišljanjem specifičnim za praktičnu teologiju. Autor je, dakle, po teološkoj specijalizaciji sustavni teolog u grani dogmatske teologije, čija je zadaća uređivati i povezivati u cjelinu nauk *Svetoga pisma* i *Predaje* radi razumljivog i sustavnog tumačenja vjerske istine (*dogme*).

Spomenuti naslov artikuliran je u četiri poglavlja. **Prvo poglavlje** nalazi se u znaku biblijskoga promišljanja. Započinje opisom karitativnog služenja u Starom zavjetu, pri čemu se osobita pozornost usmjerava na proročke tekstove. Novozavjetno služenje bližnjemu ogleda se ponajpri-